

<https://helda.helsinki.fi>

Leviävätkö tarhakurtturuusut luontoon?

Linden, Leena

2016-09

Linden , L & Salminen , A 2016 , ' Leviävätkö tarhakurtturuusut luontoon? ' , Puutarha & kauppa , Vuosikerta. 20 , Nro 15 , Sivut 12-13 .

<http://hdl.handle.net/10138/308730>

unspecified
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

'Ritausma' tekee harvoin kiulukoita, joten sitä voi pitää luontoon leviämisen kannalta turvallisena.

LEVIÄVÄTKÖ tarhakurtturuusut LUONTOON?

Kurtturuusu on saanut pahiksen maineen ainakin rannikkoseuduilla. Sen risteymätkin voivat levitä siemenistä, mutta leviämistä riippuu monesta seikasta.

TEKSTI: LEENA LINDÉN JA ANNUKKA SALMINEN

Kurtturuusu on etenkin rannikkoseuduilla haitallinen vieraslaji, joka sopivaan paikkaan juurruttuaan voi muodostaa laajoja, hankalasti torjuttavia kasvustoja. Kurtturuusu leviää rannoille ja saaristoon pääasiassa siemenistä, usein lintujen välityksellä.

Helsingin yliopiston maataloustieteiden laitoksella tutkittiin kurtturuusun puutarhamuotojen luontoon leviämisen riskiä. Tulokset osoittivat, että leviämistä suhteessa on suuria eroja lajikkeiden välillä ja lisääntymiskyky voi vaihdella kasvupaikasta ja vuodesta toiseen. Mitään yleisarviota kurtturuusulajikkeiden ja -risteymien haitallisuudesta ei siis voi antaa.

Rantojen läheisyyteen on varmintä istuttaa täysin kiulukattoomia lajikkeita. Kiulukoita tuottavista tarhakurtturuusuisista riskittömmimpiä ovat sellaiset lajikkeet kuin Leskelä, Katri Vala ja Roseaie de' l Hay, joilla on niukasti kiulukoita ja niissä vain vähän siemeniä.

Tuloksia seurattiin etelässä ja pohjoisessa

Tarhakurtturuusut, *Rosa rugosa*-Ryhmä, ovat risteymäsyntyisiä lajikkeita, joissa on kurtturuusun, *Rosa rugosa*, perimää. Sukulaisuuden voi yleensä arvata kiiltäväpintaisista, syväsuonisista lehdistä.

Maataloustieteiden laitoksella tutkittiin kahtatoista kurtturuusun puutarhamuotoa, joiden tiedetään tekevän ainakin jonkin verran kiulukoita. Tutkituista ruusuista 'Dart's Defenderiä', 'Ristinummea' ja pietarinruusua ei lueta tarhakurtturuusuihin, vaikka kurtturuusu kuuluu niidenkin vanhempiin.

Kaikista ruusuista havainnointiin kukintaa, vesomista ja kiulukantuottoa ja kerättiin kiulukoita sekä etelärannikolla että Oulun korkeudella.

Etelä-Suomen havaintopaikkoina toimivat Meilahden arboretum Helsingissä ja Simolan rosario Nurmijärvellä. Pohjoisessa kaikki havainnot tehtiin Oulujoen taimistolla Rovassa.

Annuikka Salminen

'Teresa Bugnet' on suositeltava lajike, sillä se ei juuri tee kiulukoita.

Leena Lindén

Kestävä kanadalaisyntyinen tarhakurtturuusu 'Jens Munk' osoittautui lähes yhtä leviämiskykyiseksi kuin kurtturuusun perusmuoto.

Lajikkeiden lisääntymiskykyä verrattiin kurtturuusun perusmuotoon, jota edusti kolme luontoon levinnyttä kasvustoa: Marjaniemi ja Vuosaari Helsingissä sekä Limingantulli Oulussa.

Itävyyys vaihteli kovasti

Idätyskoe kesti kaksi vuotta, syksystä 2011 syksyyn 2013. Ruusun-kiulukat kerättiin syyskuussa ja

Leena Lindén

Kotimaisen 'Ristinummi'-lajikkeen siemenet itivät vasta toisena kesänä. Kiulukoita ei ollut kovin paljon, mutta siementen itävyyys oli hyvä.

käsiteltiin välittömästi korjuun jälkeen. Siemenet irrotettiin kiulukoista, pestiin ja kylvettiin laatikoihin turve-hiekkaseokseen. Kylvölaatikoita pidettiin hiekkapedissä yliopiston koekentällä Helsingin Viikissä kaksi vuotta. Talveksi laatikot suojattiin jyr-sijöiltä, kesäisin niitä kasteltiin ja seurattiin itämistä.

Kurtturuusun perusmuodon siementen kokonaisitävyyksi oli 67

Annukka Salminen

Vuosaareissa kurturuusu valtaa alaa epävirallisella uimarannalla. Kasvusto on löytänyt paikkansa ruokojen ja mäntymetsän väliseltä vyöhykkeeltä.

prosenttia. Lähes yhtä hyvin itivät 'Hansa', 'Henry Hudson' ja 'Jens Munk'. Myös 'Roseraie de l'Hay' iti hyvin, 60-prosenttisesti. Tulosta ei voi pitää luotettavana, sillä tämä vanha ranskalaislajike teki niin vähän kiulukoi- ta, että idätyskokeeseen saatiin vain 20 siementä.

Etelä- ja Pohjois-Suomesta kerättyjen siementen itävyydessä oli monilla lajikkeilla aika paljon eroa. Hämmästyttävää kylä, eroa oli yleensä niin päin, että pohjoissuomalaiset siemenet itivät paremmin kuin Etelä-Suomesta kerätyt.

Kasvupaikan vaikutus oli suurin lajikkeilla Dart's Defender – eteläsuomalaisten itävyys neljä, pohjoissuomalaisten 43 prosenttia – ja Schneekoppe – eteläsuomalaisten itävyys 15, pohjoissuomalaisten 47 prosenttia.

Lähtöoletuksena oli, ettei Pohjois-Suomen lyhyt kesä ehkä riitä siementen ja itävyyden kunnolliseen kehittymiseen, mutta se osoittautui vääräksi. Vuoden 2011 kesä oli jonkin verran keskimääräistä lämpimämpi niin etelässä kuin pohjoisessa.

Suuri osa siemenistä iti heti ensimmäisen talven jälkeen, vuoden 2012 toukokuussa. Seuraavan vuoden keväällä ja kesällä kaikki siemenet tuottivat enemmän tai vähemmän lisää taimia. Erityisesti 'Lac Majeau', pietarinruusu ja 'Ristinummi' näyttivät tarvitsevan paljon aikaa siemenlevon purkamiseen; niillä taimia syntyi paljon vielä toisena vuonna.

Ristinummella oli huomattavasti muita lajikkeita isommat ja painavimmat siemenet, joista

yksikään ei itänyt ensimmäisenä kesänä. Luultavasti siementen paksu kuori viivytti itämistä, sillä toisena vuonna Pohjois-Suomesta kerätyt siemenet tuottivat runsaasti taimia, ja itävyys oli 53 prosenttia. 'Ristinummen' eteläsuomalaiset taimet olivat havaintokesänä 2011 pahoin tuholaisen vaivaamia, eikä niistä saatu juuri kiulukoi- ta, saati siementä.

Leviämislaittuita vaikea arvioida

Ruusujen luontoon leviämisen riskiin vaikuttaa kiulukoiden lukumäärä, kiulukakohtainen sie-

menmäärä ja siementen itävyys. Tutkituilla lajikkeilla niukka kiulukkasato liittyi vähäiseen siementen määrään kiulukassa. Niukkasatoisten lajikkeiden itävyydet tulokset jäivät epävarmoiksi, mutta korkeakaan itävyysprosentti ei ole suuren kiulukka- ja siemenmäärän veroinen riskitekijä luontoon leviämistä ajatellen.

Tämän tutkimuksen perusteella ainakin tarhakurtturuiset 'Hansa', 'Jens Munk', 'Lac Majeau' ja 'Moje Hammarberg' kykenevät hyvin siemenelliseen leviämiseen vielä Oulun korkeudella asti, eikä niitä siitä syystä pitäisi istuttaa rantojen läheisyyteen. Myös 'Dart's Defender', 'Henry Hudson' ja 'Schneekoppe' olivat hyvin lisääntymiskykyisiä.

Melko riskittömiltä vaikuttivat 'Katri Vala', 'Leskelä' ja 'Roseraie de l'Hay', jotka kaikki tuottivat niukasti kiulukoi- ta ja kaksi ensin mainittua myös hyvin vähän siementä.

Kurtturuisuuskokeet osoittivat, että leviämislaittuiden luotettava selvittäminen vaatii paljon työtä. Monet lajikkeet antoivat yllättävän erilaisia tuloksia Etelä- ja Pohjois-Suomessa viljeltyinä, eikä vuosien välistä vaihtelua selvitetty tässä tutkimuksessa vielä lainkaan.

Siemensato ja siementen itävyys riippuvat lajikkeen perin-

nöllisten ominaisuuksien lisäksi sääoloista, sopivien pölyttäjä- lajikkeiden läheisyydestä, emokasvin elinvoimaisuudesta, pölyttävien hyönteisten määrästä ja toisaalta tautien ja tuholaisen esiintymisestä. Luotettavien tulosten saamiseksi lajikkeita on havainnoitava usealla kasvupaikalla ja useana vuonna ja idätyskokeeseen pitää varata vähintään kahdesta kolmeen vuotta.

Ympäristöolojen suuri vaikutus kiulukantuottoon näkyy siinäkin, että kotimaisilla ruusujen kasvattajilla oli poikkeavia kokemuksia eri lajikkeiden kiulukkasadosta. Ilmeisesti ainakin 'Agnes', 'David Thompson', 'Marie Bugnet', 'Martin Frobisher', 'Pohjolan Kuningatar', 'Ritaukma' ja 'Thérèse Bugnet' tekevät hyvin vähän tai ei ollenkaan kiulukoi- ta ja ovat siis luontoon leviämisen kannalta kaikkein turvallisimpia valintoja.

Dosentti, MMT Leena Lindén toimii puutarhatieteen yliopistonlehtorina maataloustieteiden laitoksella ja MMM Annukka Salminen valmistui äskettäin samalta laitokselta. Artikkelin perustuu Salmisen pro gradu -tutkielmaan.

Tutkimukseen saatiin rahoitusta Niemi- sätiöltä. Kiitämme myös Oulujoen taimistoa, Simolan rosariota ja Helsingin kaupungin rakennusvirastoa hyvästä yhteistyöstä.

KURTTURUUSUMUOTOJEN LEVIÄMISALTTIUS

Kurtturuisuulajike tai -risteymä	Kiulukantuotto	Siementä kiulukassa, kpl	Itävyysprosentti	Leviämislaittius
'Dart's Defender'	runsas	43	24	211
'Hansa'	runsas	40	56	255
'Henry Hudson'	keskinkertainen	22	57	201
'Jens Munk'	runsas	32	65	261
'Katri Vala'	niukka	8	(46)	146
'Lac Majeau'	runsas	52	44	271
'Leskelä'	niukka	2	(33)	109
'Moje Hammarberg'	runsas	57	38	244
pietarinruusu	keskinkertainen	63	21	170
'Ristinummi'	niukka	12	(33)	160
'Roseraie de l'Hay'	niukka	33	(60)	188
'Schneekoppe'	runsas	30	31	199
kurtturuisuus perusmuoto	runsas	78	67	311

Luvut ovat Etelä- ja Pohjois-Suomen tulosten keskiarvoja. Kiulukkasatoa arvioitiin syksyllä 2011, jolloin myös kiulukakohtaiset siemenmäärät laskettiin. Itämistä seurattiin kahden vuoden ajan. Idätyskokeessa oli tavoitteena testata 150 siementä molemmista kasvupaikoista. Niukasti marjovien lajikkeiden itävyyttä jouduttiin testaamaan pienemmällä siemenmäärällä ja niiden itävyydet tulokset on taulukossa laitettu sulkeisiin. Leviämislaittuita kuvaava luku laskettiin kiulukka- ja siemensadon sekä siementen itävyys- ja elävyydetulosten perusteella. Leviämislaittuiden teoreettinen enimmäisarvo oli 400.